

ПЕРСПЕКТИВНІ КОНЦЕПТИ ОНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

У статті визначено й охарактеризовано перспективні концепти оновлення системи професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі.

Показано, що сучасна система професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі функціонує відповідно до визначеної нормативно-правової бази вищої освіти України та забезпечує виконання соціального запиту на ефективних керівників закладів освіти різних рівнів. Водночас зі зміною суспільства та реформуванням освітньої галузі відбувається зміна мети, завдань та напряму розвитку системи професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі.

До перспективних концептів оновлення професійної освіти майбутніх менеджерів навчальних закладів нами віднесено:

- формування готовності до бачення стратегії розвитку навчального закладу;*
- формування соціальної зрілості майбутніх менеджерів освітньої галузі;*
- підготовку до створення кожним майбутнім менеджером освітньої галузі власного освітнього простору;*
- формування компетентності майбутніх менеджерів освітньої галузі до самопрезентаційної діяльності;*
- підготовку майбутніх менеджерів освітньої галузі до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти;*
- урахування гендерних аспектів у процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі.*

Зазначені концепти оновлення детермінують необхідність перегляду завдань, змісту та технологій навчання, які застосовуються в сучасній системі професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі.

Урахування визначених перспективних концептів у процесі професійної підготовки забезпечить належну підготовленість кожного майбутнього менеджера освітньої галузі до ефективної та результативної професійної діяльності в умовах складної соціально-економічної ситуації та реформування системи освіти.

Ключові слова: менеджер, освіта, професійна підготовка, перспективні концепти, оновлення.

Постановка проблеми. Одним із вирішальних чинників, що забезпечують успіх реформування сучасної освіти, є рівень підготовки менеджерів освітньої галузі, які в окремих локальних навчальних закладів здійснюють практичну реалізацію всіх реформ освітньої галузі.

Отже, забезпечення ефективної професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі в сучасних умовах виступає основним завданням закладів вищої освіти, які здійснюють професійну підготовку таких фахівців.

Водночас трансформаційні процеси в суспільстві, вимоги ринку праці до освітніх послуг, прогресивні тенденції розвитку освіти, а також глибокі соціальні й економічні зрушення, що відбулися в Україні впродовж останнього десятиліття, спонукають до визначення теоретичних та методичних концептів оновлення системи професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Різні аспекти професійної підготовки фахівців із менеджменту освіти стали предметом наукових досліджень багатьох українських учених та фахівців-практиків, серед яких: В. Алфімов [1], В. Берека [2], М. Бобровський, С. Горбачов, О. Заплотинська [3], Т. Бурлаєнко [4], О. Дешко [5], В. Жигір [6], І. Жорова [7], І. Киричок, Г. Дробченко [8], О. Кравчук [9], Л. Міськевич [10], В. Радул [11], А. Светлорусова [12], К. Сиплива [13], Н. Слюсаренко [14], О. Товканець [15] та інші.

Зокрема, В. Берека [2] досліджував теоретичні і методичні основи фахової підготовки магістрів із менеджменту освіти; Л. Міськевич [10] досліджував сучасний стан підготовки майбутніх керівників навчальних закладів у системі вищої освіти; А. Светлорусова [12] розглядала професійну підготовку магістрів управління навчальним закладом на засадах рефлексивного підходу; О. Дешко [5] розглянуто проблему формування професій-

них компетентностей менеджерів освітнього процесу; І. Жоровою [7] досліджено компетентнісний підхід до професійного розвитку сучасного менеджера освіти; Т. Бурлаєнко [4] визначено зміст і структуру економічної компетентності майбутніх менеджерів освіти; О. Кравчук [9] вивчав вітчизняний та закордонний досвід професійної підготовки керівників навчальних закладів в умовах магістратури. У поле наукового інтересу В. Алфімова [1] потрапила проблема організації навчання керівників освіти в Німеччині.

Проте, попри численність наукових праць із проблеми професійної підготовки фахівців із менеджменту освіти, питання визначення та характеристики перспективних концептів оновлення системи професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі висвітлено недостатньо, що й зумовлює актуальність нашого дослідження.

Мета статті – визначити й охарактеризувати перспективні концепти оновлення системи професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі функціонує відповідно до визначеної нормативно-правової бази вищої освіти України та забезпечує виконання соціального запиту на ефективних керівників закладів освіти різних рівнів.

Разом зі зміною суспільства та реформуванням освітньої галузі відбувається зміна мети, завдань та напряму розвитку системи професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі.

Двома основними трендами розвитку в сучасній професійній підготовці майбутніх менеджерів освітньої галузі, які вже стали традицією, є *використання компетентнісного підходу та заповнення і впровадження закордонного досвіду*. Перший тренд змінює орієнтацію системи професійної підготовки на врахування особливостей професійно-управлінської діяльності менеджера освітньої галузі й очікуваних від неї результатів, що передбачає опанування магістрантом відповідних компетентностей. Водночас, як зазначає І. Жорова, критично важливо акцентувати увагу на здатності майбутніх менеджерів освіти конструювати контекстуалізовані знання (contextualized knowledge), які здобуваються у процесі застосування і перевірки теорії на практиці [7, с. 37–38]. Використання і впровадження закордонного досвіду у вітчизняній системі професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі має дуже великий потенціал, адже менеджмент як наука за кордоном розвивається набагато довше, ніж в Україні. Проте він потребує детального аналізу, оскільки менеджмент прямо пов'язаний із соціально-політичними особливостями кожної країни,

а його впровадження повинно здійснюватися з великою обережністю.

Водночас у сучасному освітньому просторі України формуються виклики, які ще не враховані в системі професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі.

Так, як уважає В. Жигір, одним із перспективних завдань майбутніх менеджерів освітньої галузі повинно бути *інтегрування невизначеності* в системі прогнозування, ухвалення рішень і організаційної структури управління освітнім процесом. Для виконання цього завдання, на думку науковця, необхідно формувати в майбутніх керівників закладів освіти низку особистісних характеристик, зокрема: здатність до адаптації, використання інновацій, постійного навчання, ефективного керування собою, а також завзятість у вирішенні проблем, емоційну стійкість. Визначені автором концептуальні положення, безсумнівно, є корисними для нашого дослідження, але зазначимо, що більшість із названих особистісних якостей майбутніх менеджерів освітньої галузі вже враховані у змісті професійної підготовки [6, с. 52–53].

Дослідник О. Кравчук наголошує на пріоритетності формування в майбутніх менеджерів освітньої галузі *готовності до бачення стратегії розвитку навчального закладу*, яка повинна будуватися з використанням перспективного вітчизняного та закордонного досвіду. Фундаментальною основою для такої стратегії виступає комплексний моніторинг закладу освіти за напрямками: наявний педагогічний колектив та обслуговуючий персонал; рівень організації освітнього процесу та його якість; рівень фінансування закладу та ступінь управління фінансами; рівень внутрішньої та зовнішньої управлінської комунікації, а також форми звітності адміністрації школи перед керівниками освітніх структур вищого рівня, учнями, батьками і місцевою спільнотою [9, с. 76]. У контексті нашого дослідження ця ідея видається перспективною, тому ми включимо це питання до переліку перспективних концептів оновлення, які в сучасних умовах постають перед системою професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі.

На думку В. Радул, досліджувана система професійної підготовки повинна забезпечувати *формування соціальної зрілості майбутніх менеджерів освітньої галузі*, яка проявляється насамперед у їхній здатності відмовитися від сили влади старшого та досвідченого, від претензій на безпомилковість, від односторонності авторитетної позиції, а також у готовності до спільної праці з педагогічним колективом закладу освіти в напрямі побудови освітнього середовища, що забезпечує формування в учнів довіри до себе й до вчителя, ефективну підготовку до подальшого життя [11, с. 57]. Ця наукова думка може стати підґрунтям для визначення ще одного перспективного кон-

цепту оновлення системи професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі – формування соціальної зрілості майбутніх менеджерів освітньої галузі.

Дослідниця Н. Слюсаренко акцентує увагу на іншому важливому завданні професійної підготовки майбутніх керівників освіти – *підготовка до створення кожним майбутнім менеджером освітньої галузі власного освітнього простору*, яка необхідна для забезпечення успішного виконання всіх функцій керівникам освітнього закладу, а також для його належного професійного розвитку [14]. Концепт «власний освітній простір» науковець визначає як «певну частину освітнього простору, яка персоналізується і фіксується як «власна», «освітній простір для мене» та забезпечує особистісне зростання майбутнього менеджера освітньої галузі» [14, с. 42]. Також зазначаємо, що Н. Слюсаренко засобом створення власного освітнього простору майбутнього менеджера освітньої галузі розглядає сучасні інформаційно-комунікаційні технології, оскільки саме вони дозволяють дуже швидко отримати необхідну інформацію під час самостійного пошуку [14]. Ми цілком згодні із представленою позицією автора, оскільки в умовах інформаційного суспільства важко переоцінити роль інформаційно-комп'ютерних технологій для особистісного і професійного розвитку. Тому вважаємо за доцільне включити це питання в перелік перспективних концептів оновлення системи професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі.

Науковці І. Киричок та Г. Дробченко вважають, що в сучасних умовах особливого значення набуває *компетентність майбутніх керівників ЗНЗ до самопрезентаційної діяльності*, оскільки саме вона виступає однією з основних умов успішної соціально-психологічної адаптації керівника закладу. Невдала самопрезентація може стати основою для появи значних проблем у сфері управлінської діяльності керівника, зниження його авторитету серед педагогічних працівників, а також сприяти неспроможності в конструктивному вирішенні проблем, які виникають у педагогічному колективі освітнього закладу. До показників такої компетентності науковці відносять уміння: подати себе, заявити про свої досягнення і наміри, сформулювати власний імідж як керівника закладу освіти та здатність відтворювати соціальні очікування. Усі зазначені вміння реалізуються кожним майбутнім менеджером освітньої галузі відповідно до власної тактики позиціонування як керівника ЗНЗ [8, с. 45–46]. Нам імпонує думка авторів про важливість іміджу керівника освітнього закладу, проте зауважимо, що окремі аспекти формування іміджу вже враховані у процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі. Хоча питання формування самопрезентаційної

компетентності не отримало належної уваги в цьому виді підготовки, тому може бути додано до переліку перспективних концептів оновлення системи професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти.

М. Бобровський, С. Горбачов і О. Заплотинська наголошують на пріоритетності підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі до *побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти*. Цими фахівцями-практиками розроблено «Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти», які ґрунтуються на запропонованих для інституційного аудиту вимогах та критеріях для оцінювання якості освітньої діяльності, управлінських процесів в освітньому закладі, охоплюють освітнє середовище, управлінські процеси, якість педагогічної діяльності, а також систему оцінювання навчальних досягнень учнів [3]. Пропоновані методичні рекомендації складаються із трьох розділів. У першому розділі «Розбудова внутрішньої системи забезпечення якості освіти» висвітлено шляхи розроблення стратегії (політик) і процедур забезпечення якості освіти, вивчення й оцінювання (самооцінювання) та планування/визначення шляхів удосконалення. У другому розділі «Методи збору інформації» подано директиви щодо вивчення документації, проведення опитування та спостереження, а також надано приклад використання інструментів для отримання інформації. У третьому розділі «Напрями самооцінювання якості освітньої діяльності» охарактеризовано оцінювання за напрямками: освітнє середовище закладу освіти, система оцінювання здобувачів освіти, оцінювання педагогічної діяльності педагогічних працівників та управлінські процеси закладу освіти [3].

М. Бобровський, С. Горбачов і О. Заплотинська акцентують увагу на тому, що у процесі запровадження внутрішньої системи забезпечення якості необхідно враховувати особливості кожного освітнього закладу – тип, рівень освіти, умови діяльності, фінансування, місцезнаходження, освітню програму тощо, адже це обов'язкова умова успішної реалізації такого стратегічного рішення, яке в підсумку може підвищити загальну дієвість закладу освіти та забезпечити міцну основу для виникнення ініціатив щодо його подальшого ефективного та сталого розвитку в сучасних складних умовах [3, с. 5–6]. Ми цілком згодні з неабиякою актуальністю питання розбудови внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності та якості освіти, тому вважаємо за доцільне включити його в перелік перспективних концептів оновлення системи професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі.

Нині значна кількість науковців досліджують особистість менеджера освітньої галузі, часто не акцентують увагу на його ґендерних особливостях попри те, що більшість сучасних та майбутніх менеджерів освіти – це жінки. У цьому контексті важлива наукова позиція К. Сипливої, яка акцентує увагу на важливості *врахування ґендерних аспектів у процесі професійної підготовки менеджерів освіти* [13]. Свою позицію авторка базує на тому, що ґендер є базовою характеристикою особистості, що здійснює значний вплив на інші особистісні характеристики індивіда, а також детермінує його професійне становлення та процес самоактуалізації у професії. Особи різної статі висувають до своєї професійної діяльності різні вимоги та по-різному бачать шляхи її реалізації, водночас проявляють «жіночий» чи «чоловічий» стиль управлінської діяльності. На думку авторки, за наявності певного інтелекту, активності та високої мотивації між чоловіками і жінками можлива «заміна» психологічних характеристик, а саме: у своїй роботі чоловіки починають демонструвати такі традиційно жіночі якості, як прагнення спілкуватися й інтуїцію, а також враховують людський чинник; жінки стають більш рішучими й амбітними, а також починають більше прагнути до лідерства та проявляти свої амбіції у професії менеджера закладу освіти [13, с. 76]. Цілком підтримуємо наукову позицію автора і вважаємо за доцільне врахувати це питання як один із важливих концептів оновлення системи професійної підготовки майбутніх менеджерів освіти, оскільки воно має неабияке значення для освітнього простору України.

Висновки і перспективи. Отже, у процесі дослідження визначено, що в сучасних умовах перед системою професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі постає низка викликів, виникнення яких детерміновано соціальними трансформаційними процесами освітньої галузі, реформуванням сучасної системи загальної середньої освіти, ускладненням умов і характеру управлінської діяльності керівників закладів освіти, а також необхідністю забезпечення якості освіти відповідно до соціального замовлення та вимог ринку праці.

До перспективних концептів оновлення професійної освіти майбутніх менеджерів навчальних закладів нами віднесено:

- формування готовності до бачення стратегії розвитку навчального закладу;
- формування соціальної зрілості майбутніх менеджерів освітньої галузі;
- підготовку до створення кожним майбутнім менеджером освітньої галузі власного освітнього простору;
- формування компетентності майбутніх менеджерів освітньої галузі до самопрезентаційної діяльності;

– підготовку майбутніх менеджерів освітньої галузі до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти;

– врахування ґендерних аспектів у процесі професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі.

Зазначені концепти оновлення детермінують необхідність перегляду завдань, змісту та технологій навчання, які застосовуються в сучасній системі професійної підготовки майбутніх менеджерів освітньої галузі.

Урахування визначених перспективних концептів у процесі професійної підготовки забезпечить належну підготовленість кожного майбутнього менеджера освітньої галузі до ефективної та результативної професійної діяльності в умовах складної соціально-економічної ситуації та реформування системи освіти.

Список використаної літератури:

1. Алфімов В. Організація навчання керівників освіти у Німеччині. *Духовність особистості : методологія, теорія і практика*. 2016. № 2 (71). С. 6–15.
2. Берека В. Теоретичні і методичні основи фахової підготовки магістрів з менеджменту освіти: дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2008. 450 с.
3. Бобровський М., Горбачов С., Заплотинська О. Рекомендації до побудови внутрішньої системи забезпечення якості освіти в закладі загальної середньої освіти. Київ : Державна служба якості освіти, 2019. 240 с.
4. Бурлаєнко Т. Зміст і структура економічної компетентності майбутніх менеджерів освіти як необхідна вимога часу. *Теорія та методика управління освітою*. 2011. № 7. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v_7/2.pdf.
5. Дешко О. Проблема формування професійних компетентностей менеджерів освітнього процесу. *Модернізація професійної підготовки менеджерів* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Ніжин, 15 лютого 2018 р. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. С. 27–31.
6. Жигірь В. Вимоги до професійної підготовки сучасного менеджера освіти. *Молодь і ринок*. 2011. № 3. С. 50–55.
7. Жорова І. Компетентнісний підхід до професійного розвитку сучасного менеджера освіти. *Підготовка менеджерів освітньої галузі в умовах децентралізації управлінських структур : світовий досвід* : матеріали Всеукраїнської (з міжнародною участю) науково-практичної конференції, м. Херсон, 10–11 листопада 2016 р. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 37–40.

8. Киричок І., Дробченко Г. Дидактичні умови розвитку готовності до самопрезентаційної діяльності майбутніх керівників ЗНЗ. *Модернізація професійної підготовки менеджерів* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Ніжин 15 лютого 2018 р. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. С. 45–58.
9. Кравчук О. Вітчизняний та зарубіжний досвід професійної підготовки керівників навчальних закладів в умовах магістратури. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2017. № 4 (90). С. 87–92.
10. Міськевич Л. Сучасний стан підготовки майбутніх керівників навчальних закладів в системі вищої освіти. *Молодий вчений*. 2017. № 6. С. 256–260.
11. Радул В. Педагогічна культура і соціальна зрілість менеджера освітньої галузі. *Підготовка менеджерів освітньої галузі в умовах децентралізації управлінських структур: світовий досвід* : матеріали Всеукраїнської (з міжнародною участю) науково-практичної конференції, м. Херсон, 10–11 листопада 2016 р. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 56–67.
12. Светлорусова А. Професійна підготовка магістрів управління навчальним закладом на засадах рефлексивного підходу : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2009. 24 с.
13. Сиплива К. Гендерні аспекти професійної підготовки менеджера. *Модернізація професійної підготовки менеджерів* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, м. Ніжин 15 лютого 2018 р. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2018. С. 73–76.
14. Слюсаренко Н. Освітній простір майбутнього менеджера освітньої галузі. *Підготовка менеджерів освітньої галузі в умовах децентралізації управлінських структур: світовий досвід* : матеріали Всеукраїнської (з міжнародною участю) науково-практичної конференції, м. Херсон, 10–11 листопада 2016 р. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. С. 41–43.
15. Товканець О. Проблема підготовки фахівців з менеджменту освіти у сучасній психолого-педагогічній літературі. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2016. Вип. 1. С. 293–297.

Dudchak H. Promising concepts of updating the professional training of future managers of the educational sector

The article identifies and characterizes promising concepts for updating the system of professional training of future managers of the educational sector.

It is shown that the modern system of professional training of future managers in the education sector operates in accordance with the determined legal framework of higher education in Ukraine and ensures the implementation of the social demand for effective chiefs of educational institutions at different levels. At the same time, with the change of society and the reform of the educational sector, there is a change in the purpose, tasks and direction of development of the system of professional training of future managers of the educational sector.

Among the promising concepts of updating the professional education of future managers of educational institutions we include:

- formation of readiness for the vision of the development strategy of the educational institution;*
- formation of social maturity of future managers of the educational sector;*
- preparation of each future manager of educational branch to create their own educational space;*
- acquiring competence in self-presentation activities;*
- training of future managers of the educational sector to build an internal system of quality assurance in comprehensive secondary education;*
- taking into account gender aspects in the process of professional training of future managers of the educational sector.*

These concepts of renewal determine the need to revise the tasks, content and learning technologies used in the modern system of professional training of future managers of the educational sector.

Taking into account these promising concepts in the process of professional training will ensure proper training of each future manager of the educational sector for effective and efficient professional activity in a difficult social and economic situation as well as reformation of the education system.

Key words: *manager, education, professional training, promising concepts, reform.*